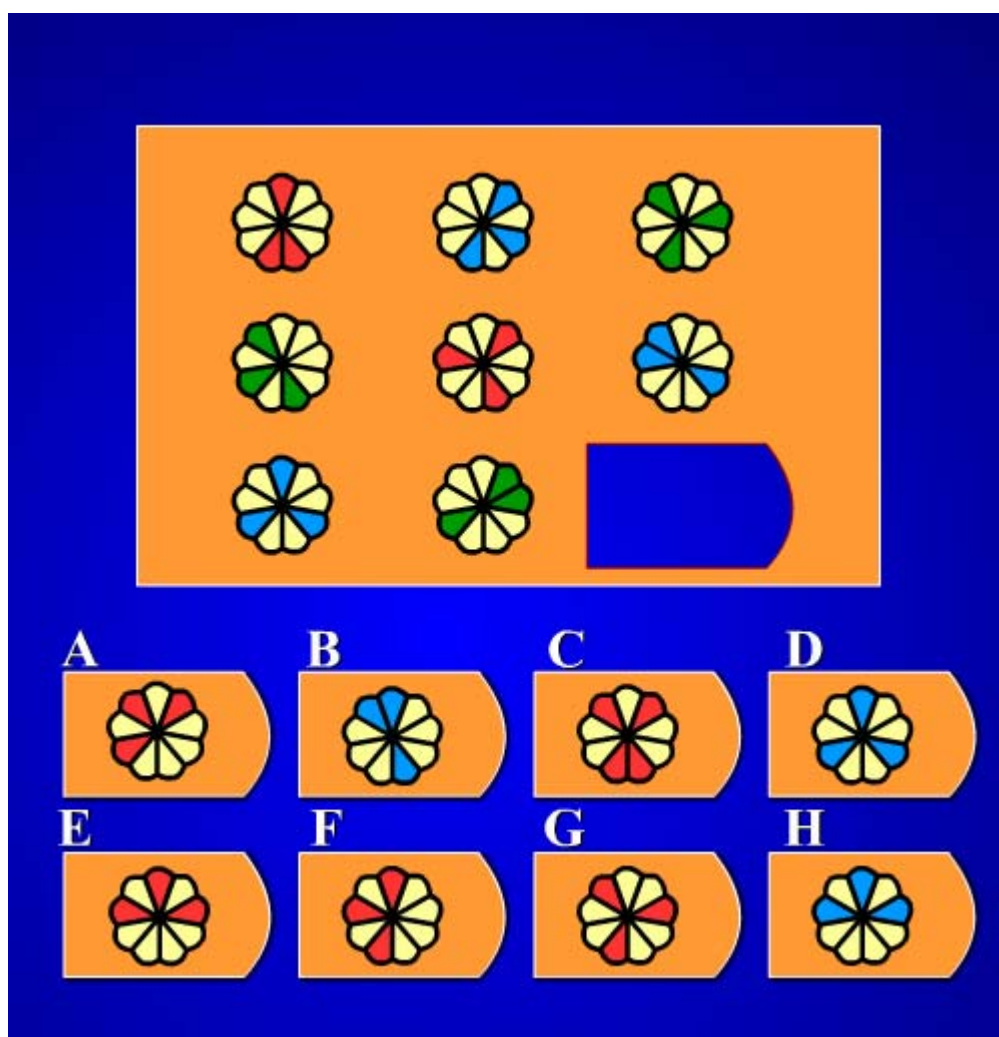

Intelligensens natur

Bachelorprojekt – sommereksamen 2006

Udarbejdet af: Tatiana Maria Goldberg, eksamensnr. 904

Antal typeenheder: 63.258 svarende til 26 normalsider ved 2400 anslag pr side inklusive mellemrum og fodnoter.

Indholdsfortegnelse

ABSTRACT	2
INDLEDNING OG PROBLEMFORMULERING	3
DEL 1: FÆNOMENET – INTELLIGENSENS NATUR	4
1.1 INTERVIEW 1 – LARS	5
1.2 INTERVIEW 2 – MICHAEL	6
1.3 INTERVIEW 3 – JANNE	7
1.4 SAMMENFATNING AF INTERVIEWS.....	8
DEL 2: TEORETISKE VINKLER PÅ INTELLIGENS	9
2.1 TERMANS STUDIER	12
2.2 G – DEN GENERELLE FAKTOR	13
2.2.1 G som forklaringsmodel	14
2.3 TRIARKISK TEORI	14
2.3.1 Triarkisk teori som forklaringsmodel	16
2.4 MULTIPLE INTELLIGENSER	17
2.4.1 Multiple intelligenser som forklaringsmodel.....	18
2.5 OPSAMLING PÅ TEORIERNE	21
DEL 3: INTELLIGENS I EN NY UDFORMNING	21
3.1 RETTETHED MOD RETTETHEDEN	22
3.2 DEN MENNESKELIGE VIRKSOMHED	23
3.3 PERCEPTION	26
3.4 OPSAMLING – INTELLIGENSENS NATUR	28
KONKLUSION	30
REFERENCER	32
LITTERATUROPGIVELSER	34
BILAG:	
BILAG 1: KORT REFERAT AF INTERVIEW 1, LARS	
BILAG 2: KORT REFERAT AF INTERVIEW 2, MICHAEL	
BILAG 3: KORT REFERAT AF INTERVIEW 3, JANNE	
BILAG 4: EKSEMPEL PÅ OPGAVENTYPE I ADGANGSTEST TIL MENSA	

Abstract

The object of this paper is to create new and alternative ways to view the phenomenon of intelligence, with a special focus on the elements that set apart highly intelligent individuals from other people.

The paper takes its starting point with three qualitative interviews with three different members of the Danish branch of the Mensa association; after a short analysis of these interviews and the phenomenological experience of being highly intelligent, that the three interviewees describe, the basic and classic theories of intelligence are briefly examined, whereupon a more thorough look is taken on the, in our time, most dominant and influential ways to view intelligence. This overlook includes Lewis M. Terman's classic longitudinal study of intellectually gifted children, Charles Spearman's two-factor theory, Robert J. Sternberg's triarchic theory, and Howard Gardner's theory of multiple intelligences.

Following the discussion of these theories in comparison to the phenomenological experience of the three interviewees, several alternative explanations to the phenomenon of intelligence and the descriptions in the interviews are offered through the presentation of the views of Preben Bertelsen on intentionality, A.N. Leontiev on activity theory, and J.J. Gibson on perceptual learning.

It is concluded that the explanatory power of the traditional intelligence theories is insufficient with regards to the phenomenon of intelligence and the experience of being highly intelligent; these theories are based on quantitative research and therefore lack focus on the subjective experience of the individual, and they seem much too cognitivistic, categorizing and rigid to offer a satisfying explanation to the phenomenological experience of the three interviewees. The alternative theories, on the contrary, are much more focused on the subjective experience of the individual and offer more dynamic views on the phenomenon of intelligence and the experience of being highly intelligent, thus allowing a much more whole understanding of intelligence as rooted in something much more basic and fundamental in the individual than the mere managing of a narrow aspect of cognitive functioning, as the dominant views on intelligence would suggest.

Indledning og problemformulering

Intelligensfænomenet er grundigt studeret gennem årtier, men til dato er man, for mig at se, endnu ikke nået frem til en tilfredsstillende afklaring af intelligensens natur; de fleste intelligensteorier er kognitivistiske og kategoriserende samt overser subjektet og menneskelig dynamik. Teorierne virker desuden utilstrækkelige og er alt for fokuserede på kvantitative data. Netop derfor er intelligensfænomenet – trods den omfattende forskning og teoretiseringen på området – stadig interessant at belyse.

Ud fra disse overvejelser er jeg nået frem til følgende problemformulering:

På grund af ovenstående fornemmelse af de gængse intelligensteoriers utilstrækkelighed, vil jeg søge at opnå en afklaring omkring intelligensfænomenet – herunder især det at være særligt intelligent – ved at tage udgangspunkt i subjektets egen fænomenologiske oplevelse af det at være særligt intelligent og derefter se på nogle af de traditionelle tilgange til fænomenet og til sidst præsentere nogle alternative teoretiske tilgange, der kan sætte fænomenet i et nyt lys og skabe nye vinkler og en mulig ny definition af intelligensens natur.

Jeg har som udgangspunkt for opgaven udført tre kvalitative interviews med tre medlemmer af Mensa¹, for at søge at give intelligensdebatten noget af det subjekt-fokus, som jeg mener, den mangler. Del 1 af opgaven er en gennemgang, analyse og diskussion af disse interviews. Herefter vil jeg i del 2 se på de gængse teoretiske opfattelser af intelligens, og gå tæt ind på nogle grundlæggende og/eller fremherskende teorier indenfor området og sætte dem i forhold til de kvalitative interviews. I del 3 vil jeg herefter præsentere og diskutere nogle alternative teorier – også i forhold til de tre interviews – og herigennem søge at give nogle nye perspektiver på intelligensens natur.

¹ Mensa er en verdensomspændende, international forening for højt intelligente mennesker med over 100.000 medlemmer, hvis formålsparagraf sigter mod socialt samvær med ligesindede og fremmelse af intelligensforskning og -debat med henblik på identifikation og opfostring af menneskelig intelligens. Adgangskravet til Mensa er en IQ blandt de øverste 2 % af befolkningen; Mensa Danmark har siden 2002 opereret med en test med en middelværdi på 100 med en standardafvigelse på 15, hvilket giver et adgangskrav på en IQ over 130. Kilde: www.mensa.dk

Del 1: Fænomenet – intelligensens natur

Denne opgave tager sit udgangspunkt i subjektet og den enkeltes fænomenologiske oplevelse af det at være særligt intelligent, idet de gængse intelligensteorier som nævnt i indledningen på mange punkter umiddelbart virker utilstrækkelige til at afklare alle aspekter af intelligensens natur. For det første mangler der i høj grad subjekter i det meste af intelligensforskningen både i dag og tidligere; langt de fleste seriøse studier bygger på kvantitative undersøgelser af fænomenet og nærmer sig aldrig den enkeltes subjektive oplevelse af det at være særligt begavet (se fx Sternberg, 1986, bind 1-3). Dette kan selvfølgelig have sit naturlige udspring i det faktum, at intelligensforskningen i høj grad blev sat i skub af behovet for at kunne teste større populationer med henblik på identifikation af særligt eller mindre begavede grupper med behov for særlig støtte eller undervisning, fx i skolen (Gleitman et al., 1999, p. 633).

For det andet tages der hovedsageligt kognitivistiske vinkler på fænomenet, som virker rigide og kategoriserende, og bevidstheden reduceres til en genstand frem for en proces. Disse vinkler på intelligensens natur har ligefrem givet anledninger til diskussioner omkring selve eksistensen af ”intelligens”, som noget kun få individer besidder i særlig grad (se fx Howe, 1990) – der argumenteres for, at intelligens er ligeså unik som fingeraftryk, at det er noget, vi alle besidder på hver vores måde; der er ikke længere noget, der hedder ”how smart are you”, det handler i virkeligheden kun om ”how are you smart” (Ezariq, 2001, p. 1). Især definitionen af intelligens som logisk-matematisk baseret virker snæver; det er denne opfattelse af intelligens, der præger mange af de gængse intelligensteorier, da det især er dette aspekt af tænkningen, der er blevet fokuseret på i intelligenstestningen. Logisk-matematisk intelligens forstås i denne opgave især gennem Howard Gardners² definition, altså som evner for ikke kun numerisk håndtering, men også evner for fx abstrakt tænkning, logisk ræsonnement og problemløsning samt naturvidenskab og selve den generelle evne til at identificere og løse problemer, men denne form for talent er også af fx Piaget defineret som grundlæggende for kognitionen (Gardner, 1983/1993, pp. 133-135).

I sidste ende sidder jeg tilbage med en følelse af, at der må være noget mere i det, at der må ligge noget mere bag oplevelsen af at være særligt intelligent end blot en ”hurtig processor” eller logisk-matematisk talenter og problemløsningsadfærd, og det er denne følelse, der har givet

² Gardners teori gennemgås i afsnit 2.4

anledning til opgaven. Jeg har taget mit springbræt i tre interviews med medlemmer af Mensa: for det første fordi jeg ikke er kvalificeret til at vurdere, hvem der er særligt intelligente, og hvem der ikke er det og derfor har brug for individer, der af kvalificerede personer er bedømt til at falde inden for kategorien ”højt intelligente”. For det andet fordi foreningen virker som et godt udgangspunkt, idet der her alene i Danmark befinder sig hundredvis af mennesker som har en subjektiv, fænomenologisk oplevelse af at være anderledes, og det virker som et godt springbræt for at undersøge, om der kan være mere i det at være særligt intelligent, end det de gængse teorier hævder. Samtidig må man dog gøre sig de problemstillinger klare, som omspænder denne tilgang; i og med, at der er tale om et udgangspunkt i subjektens egen fænomenologiske oplevelse, kan man stille spørgsmål ved, hvorvidt det egentlig *er* det pågældende fænomen, der undersøges. Selvom der identificeres tydelige fællestræk i interviewpersonernes beskrivelser, hvordan kan man så vide, at det er høj intelligens, der er fællestrækket mellem dem, og ikke noget helt andet, som egentlig bare bunder i et socialt behov for tilhør? Jeg vil vende tilbage til denne diskussion i del 3.

Jeg vil således ved at tage udgangspunkt i kategorien forsøge at nå ud over den, og søge at forstå mennesket og intelligensen ud fra en helhedsforståelse – en sådan forståelse, finder jeg, stemmer langt bedre overens med den kvalitative tilgang, som opgaven er baseret på, frem for den kvantitative basis for de gængse intelligensteorier. Med det anderledes metodevalg – valget af den kvalitative metode frem for den kvantitative – vil jeg søge mod en ny begrebsættelse af fænomenet og således udfordre selve de gængse begrebmæssige definitioner på intelligens.

Til at starte med, vil jeg se nærmere på de tre interviews:

1.1 Interview 1 – Lars³

Lars er 28 år, bor i København, og har været medlem af Mensa siden 2004 (se bilag 1)⁴.

Lars har nogle lidt modsætningsfyldte oplevelser af det at være særligt intelligent; på den ene side beskriver Lars sin opfattelse af intelligensens natur med en computermetafor: det man måler i en IQ-test svarer til processorhastigheden; denne intelligensforestilling indebærer altså en kognitivistisk definition af det Mensas medlemmer har til fælles: de er blot hurtigere end andre mennesker til at opfatte tingene, noget Lars for øvrigt mener, udgør en meget lille del af

³ Navnet er ændret af hensyn til interviewpersonens anonymitet.

⁴ Der er efter aftale med vejleder ikke vedlagt transkriptioner af interviews, interviewguide, detaljeret gennemgang af metode o.l., da dette ikke er en metodeopgave – derfor er der som bilag vedlagt korte referater af interviewene.

mennesket, det er blot en del, der betyder usædvanligt meget for den type mennesker, der er medlemmer af Mensa.

På den anden side fremkommer der hos Lars, som interviewet skrider frem, en masse andre oplevelser omkring det at være særligt intelligent; således beskriver han en oplevelse af at ”ping-pong” langt bedre med andre mensanere⁵ end med folk han møder i sin dagligdag; det er som om de langt hurtigere fanger sarkasme, ironi, hentydninger og referencer end almindelige mennesker – dette kan naturligvis godt forklares med en højere ”processorhastighed”, men Lars har også en oplevelse af, at mensanere ikke så hurtigt som andre mennesker accepterer tingene, at de i stedet er langt mere nysgerrige, diskussionslystne, argumenterende, skeptiske og analyserende – alt sammen aspekter, som det er noget sværere at forklare med et talent for logisk-matematisk tænkning.

Det er tydeligt, at medlemskabet af Mensa har haft en stor betydning for Lars; gennem foreningen har han fået et stort skub på vejen til at skabe selvidentitet og mening i sit liv – en masse brikker er faldet på plads for ham, og han er begyndt at forstå både sig selv og andre mennesker langt bedre. Han har lært at være mere tålmodig med sine medmennesker, idet han har erfaret, at de ikke er langsomme, men at det er ham selv, der er anderledes – her er Lars’ oplevelser igen modsætningsfyldte, idet han på én gang betegner sig selv som den ”der er noget galt med”, men samtidig sætter normen ud fra sig selv og andre mensanere, idet han udtaler, at det jo er dem, han synes er ”normale”.

Jeg finder, at det er svært at forklare det fællesskab, Lars føler med andre mensanere, og det selvidentitetsskabende og meningsdannende ved samværet og medlemskabet som han oplever ud fra kognitivistiske teorier om ”processor-hastighed” og evner for logisk-matematisk tænkning.

1.2 Interview 2 – Michael⁶

Michael er 41 år, bor i København, og har været medlem af Mensa siden 2005 (se bilag 2).

Også Michael har nogle modsætningsfyldte oplevelser af intelligensens natur og det at være særligt intelligent; han udtaler ligesom Lars, at det der måles i Mensas IQ-tests blot er et lille aspekt af mennesket, men frem for Lars’ computer-metafor mener Michael snarere, at det er Howard Gardner der har fat i noget af det rigtige: nemlig at det, man måler med adgangstesten til

⁵ Medlemmer af Mensa.

⁶ Navnet er ændret af hensyn til interviewpersonens anonymitet.

Mensa, kun dækker det logisk-matematiske aspekt af intelligens. Denne intelligensopfattelse indebærer altså, at det, Mensas medlemmer har til fælles, egentlig kun er en evne for suveræn logisk-matematisk tænkning. Dette står dog i noget skarp kontrast til Michaels beskrivelse af oplevelsen af at være særligt intelligent; han ser for det første intelligensen som noget fleksibelt, der kan ændre sig gennem ens liv, og for det andet oplever han, som Lars, at foreningen har haft stor indflydelse på hans liv; han har tydeligvis fundet indre styrke og opnået et højere selvværd gennem foreningen. Det er tydeligt, at foreningen har en stor betydning for ham rent socialt, idet han beskriver, hvordan han til daglig føler sig på et andet plan end sine medmennesker, som han har svært ved at relatere til og ofte taber interessen for – sammen med mensanere føler han sig langt bedre tilpas. Den første forskel, der falder Michael ind, på de højt begavede og almindelige mennesker er, at der hos mensanere ”er lidt mere lys i øjnene”. Denne påfaldende anderledeshed, Michael her oplever, står i stærk kontrast til en beskrivelse af højt intelligente som havende evner for logisk-matematisk tænkning, og en sådan bemærkning er svær at forklare med de gængse intelligensteorier.

1.3 Interview 3 – Janne⁷

Janne er 37 år, bor i Vanløse, og har været medlem af Mensa siden 2002 (se bilag 3).

Janne har en klar oplevelse af, at der ligger mere bag det at være højt intelligent end logisk-matematisk tænkning eller processorhastighed – hun har en opfattelse af, at de gængse teorier omkring intelligensens natur er utilstrækkelige og ikke harmonerer med hendes egen oplevelse af at være særligt begavet. Det er også tydeligt, at Janne oplever diskursen omkring intelligens som mytedannende og stigmatiserende for de højt intelligente, som låses fast i roller som nørdede, socialt handicappede eller bedrevidende.

Janne gør sig mange tanker omkring forskellen på de højt begavede og almindelige mennesker; det virker som om, at det fællestræk, hun oplever, hos de særligt intelligente er noget langt mere grundlæggende ved deres personlighed og bevidsthed, og at det ikke bare gælder en lille del af den menneskelige kognitive funktion, som Lars og Michael er inde på. Hun ser en ”ild” eller ”glød” i mensanere, som hun ikke oplever hos almindelige mennesker, og beskriver dem som ”mindre grå end de fleste andre mennesker”. Sin egen fænomenologiske oplevelse af at være særligt intelligent generaliserer hun videre som noget, der gælder for næsten alle mensane-

⁷ Navnet er ændret af hensyn til interviewpersonens anonymitet.

res perception af deres omverden; hun beskriver, hvordan hun føler, at hun og andre mensanere er mere engagerede i deres omverden, hvordan de ser en masse aspekter ved ting og situationer i verden, som andre mennesker slet ikke lægger mærke til. Det nærmest er som at se verden i farver, mens alle andre kun ser den i sort/hvid. Også overfor denne subjektive oplevelse af det at være højt intelligent, har de gængse intelligensteorier et forklaringsproblem.

1.4 Sammenfatning af interviews

Der er flere ting, der går igen i de tre mensaneres oplevelse af sig selv og andre; det er tydeligt, at de alle søger og næres af samværet med ligesindede, og at de herigennem bekræfter sig selv og deres placering i verden. Foreningen bruges ikke kun til hygge (eller til at vise, hvor klog man er – en hyppig stigmatisering omkring det at være mensaner), men virker meningsdannende og identitetsskabende for disse medlemmer, og det er rimeligt at antage, at det nok er en generel oplevelse blandt mensanere.

Selvom både Lars og Michael giver udtryk for at være tilhængere af mere traditionelle opfattelser af intelligensens natur, er der mange sammenfald med Jannes beretning i deres beskrivelser af deres fænomenologiske oplevelse af det at være højt intelligent – alle tre mensaneres beskrivelser peger i retning af, at der er noget mere ved fænomenet, end de gængse teorier hævder, en anderledes måde at opfatte verden på, der formentlig går igen hos mange af Mensas medlemmer. Når Lars og Michael i modsætning til Janne alligevel anvender traditionelle intelligensopfattelser til at udtrykke deres mening omkring intelligensens natur, kan det muligvis hænge sammen med en voldsom eksponering overfor den slags teorier i dagligdagen. Ikke kun medlemmer af Mensa, men efterhånden også alle andre bliver i dagligdagen eksponeret for teorier som g-faktoren, computermetaforer og multiple intelligenser, som anvendes i både folkeskoler, aviser, tv og andre medier. Et argument for denne påvirkning er, at Lars' og Michaels beskrivelser af deres oplevelse af at være højt intelligente som nævnt stemmer dårligt overens med de gængse teorier, de ellers fæster deres lid til. Janne nævner jo netop også den stigmatisering og kategorisering af det at være intelligent, som vore dages (og tidligere tiders) diskurs omkring intelligens kan medføre. Måske er det også dette, der spiller ind, når Lars kan fortælle, hvordan det gik op for ham, at det var ham, der var noget galt med (en samfundsmæssig stigmatisering af hans rolle som højt begavet), samtidig med, at han kan beskrive, hvordan han sætter standarden for, hvad der er normalt, ud fra sig selv og andre mensanere, som han føler sig på samme niveau med (hans egen oplevelse af at være højt begavet).

Interviewpersonernes fænomenologiske oplevelser giver anledning til at stille spørgsmål ved de gængse opfattelser af intelligensen – altså en opfattelse af det at være intelligent som det at være kognitivt hurtig, at have gode evner for logisk identifikation og løsning af problemer generelt eller, i den mest snævre definition, det at have særligt gode logisk-matematisk evner. Med andre ord, et billede af intelligens som problemløsningsadfærd, som anvendelsen af det mentale smurte apparat. I stedet virker det, ud fra interviewpersonernes beskrivelser, som om der kunne være tale om noget mere grundlæggende, som adskiller de særligt intelligente fra almindelige mennesker, en mere fundamental anderledeshed, som kunne forstås bedre ud fra en helhedsforståelse af mennesket og intelligensen, end ud fra de gængse intelligensteorier.

Til at starte med, vil jeg dog først give et billede af disse traditionelle opfattelser af intelligensen og gå tættere ind på de mest klassiske af dem, for at søge at give et billede af deres muligheder for at opnå en afklaring omkring intelligensens natur.

Del 2: Teoretiske vinkler på intelligens

Det er klart, at interessen for, og studier af, den menneskelige intelligens kan dateres langt tilbage i historien, eksempelvis helt tilbage til Platon og Aristoteles (Sternberg, 1990, pp. 23-25), men som én af intelligensforskningens stamfædre regnes især Galton, som allerede i 1869 publicerede *Hereditary Genius*; I dette værk er han særligt optaget af normalfordelinger og afvigelser fra normen – især mht. de særligt begavede – og han søger at påvise arvelige tendenser for det at være højt intelligent (Galton, 1869, pp. 9-11). Galton bemærker ligeledes, at det at være særligt intelligent ikke kan begrænses til det at klare sig godt i den slags eksamensopgaver, der danner basis for hans teori – han nævner blandt andet om det højt begavede individ:

”I often notice, with admiration, how well he bears himself when circumstances suddenly thrust him into a new position. He will display an insight into new conditions, and a power of dealing with them, with which even his most intimate friends were unprepared to accredit him” (Ibid, p. 7).

Galton søgte også at påvise korrelationer for højt begavede gennem psykofysiske tests af fx hørelse, lugtesans og evnen til at skelne mellem ens objekters forskellige vægt men allerede i starten af 1900'tallet blev det dog klart, at denne testtradition ingen fremtid havde, idet korrelatio-

nerne kun svarede til, hvad man forventeligt ville opnå ved tilfældigheder, og en ny test-tradition tog sin begyndelse i Frankrig i 1904, hvor Binet og Simon, på foranledning af Paris' undervisningsministers ønske om metoder til at identificere skolebørn med særlige behov, udviklede den første intelligensskala til at teste skolebørn med (Binet & Simon, 1916, p. 13).

Selve idéen omkring det arvelige element i intelligensniveauet hos individet er ikke nogen ny tanke; også nyere teorier argumenterer for dette synspunkt; til eksempel har Thomas Teasdale udført et studie af adopterede biologiske brødre opdraget hver for sig, som påviser en korrelation på .47 i IQ-test udført ved sessionen for de biologiske brødre adopteret hver for sig, en korrelation på .22 for halvbrødre adopteret hver for sig og en korrelation på .02 for genetisk urelaterede mænd, hvilket i høj grad støtter opfattelsen af det arvelige element i intelligens (Teasdale & Owen, 1984, p. 1). Det har imidlertid vist sig, at det at forsøge at studere arv og miljø separat ikke umiddelbart er så enkelt; interaktionen mellem de to faktorer kan gøre det kompliceret at sige noget om én af dem isoleret. Sandra Scarr fremhæver flere vigtige pointer omkring kontroverset (Scarr & Carter-Salzman, 1982, pp. 794-795):

1. Både arv og miljø spiller ind, muligvis som en integreret helhed.
2. Der er individuelle genetiske forskelle, også mellem familiemedlemmer, selvom de ikke udgør så stor en del af variationen i IQ som blandt baggrundsbefolkningen.
3. Det er muligt at hæve det generelle IQ-niveau gennem at forbedre individernes omgivelser.
4. Børn med ugunstige opvækstvilkår, som tidligere har udvist en lav IQ-score, viser sig ofte at være på normalt niveau, hvis de gives mulighed for ophold i plejefamilie.

Disse pointer giver anledning til at stille spørgsmål ved de gængse IQ-tests: når børn kan ændre deres score radikalt afhængig af faktorer som socioøkonomisk baggrund, hvor valide er så egentlig disse tests? Måler de egentlig det vi tror de måler?

Robert J. Sternberg opstiller to hovedvinkler at beskue intelligensens natur ud fra: implicitte og eksplicitte teorier – altså henholdsvis teorier der ser intelligens som noget iboende i individet, og teorier som ser intelligens som en udefrakommende indflydelse på individet. Indenfor disse to former for hovedsynspunkter, opstiller Sternberg syv forskellige teoretiske vinkler, som han benævner ”metaforer” (Sternberg, 1990, pp. 3-19):

Den geografiske metafor (Implicit)	<u>Teori:</u>
	<ul style="list-style-type: none"> • Søger at give et ”map-of-the-mind”. • Fokus på individuelle forskelle. • <u>Styrke:</u> går detaljeret ind i forklaringen af struktur. Individfokus.
	<u>Kritik:</u>
	<ul style="list-style-type: none"> • Strukturbaseret, siger intet om proces. • Antallet af mulige ”kortlægninger” er endeløst.

Computer-metforen (Implicit)	<u>Teori:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Mind = software • Reaktion på den geografiske metafor. • <u>Styrke:</u> går detaljeret ind i forklaringen af proces. <u>Kritik:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Siger meget om proces – kun meget lidt om struktur. • Opdelingen i processer er, som opdelingen i struktur, endeløs. • Intet individfokus, overser individuelle forskelle.
Den biologiske metafor (Implicit)	<u>Teori:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Fokus på hjernefunktion, lokalisation. • Læsionsstudier. • <u>Styrke:</u> Bloodflowstudier – gode resultater fra studier af aktive områder i hjernen under kognitiv informationsbearbejdning. <u>Kritik:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Læsionsstudier – generaliseringsproblem: søger at generalisere fra studier af hjerneskadede til normale menneskers funktion. Der findes desuden ikke to helt ens hjerneskader. • Kausalitetsproblem: giver kausale forklaringer på korrelationer opnået ved EEG.
Den epistemologiske metafor (Implicit)	<u>Teori</u> <ul style="list-style-type: none"> • Jean Piaget, stadieteori • Fokus på formel og logisk tænkning. • Assimilation og akkommodation er hovedprocesserne ved erhvervelse af ny information. • <u>Styrke:</u> grundlæggende teori indenfor studiet af den kognitive udvikling, stor indsigt omkring barnets udvikling. <u>Kritik:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Stadieteori: for rigid, alders”grænserne” stemmer desuden ikke med nyere forskning, undervurderer børnene. • Undervurderer videns rolle i intellektuel udvikling: eksempelvis kan børn ofte ikke løse et problem pga. den manglende viden, ikke på grund af for lavt niveau af logisk tænkning.
Den antropologiske metafor (EksPLICIT)	<u>Teori:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Intelligens som en kulturel konstruktion. • Intelligens skal studeres separat i en kultur, der kan ikke generaliseres fra en kultur til en anden. • <u>Styrke:</u> understreger vigtigheden af kontekst og kulturelle aspekter i studiet af intelligens. <u>Kritik:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Overser den del af intelligensen der ligger i individet. • Kontekstproblemet: manglende definition af kontekst. • Empirien er meget vag.
Den sociologiske metafor (EksPLICIT)	<u>Teori:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Lev Vygotsky • Internalisering af sociale processer. • <u>Styrke:</u> understreger socialisationens betydning for (intelligens)udviklingen. <u>Kritik:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Teorien er endnu ikke komplet, der mangler meget arbejde på området.
System-metforen (Implicit + eksPLICIT)	<u>Teori:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Howard Gardner • Robert J. Sternberg • Fokus på interaktion mellem multiple intelligenssystemer eller på multiple intelligenser. • <u>Styrke:</u> mere komplekse teorier, transcenderende, kombinerer aspekter fra forskellige metaforer.

	<p><u>Kritik:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Måske for komplekst – kan blive så bredt, at det bliver meningsløst.• Svært at falsificere.• Metateori blandes med teori.• Lader for mange muligheder åbne.
--	--

Sternberg konkluderer, at det mest givtige for forståelsen af intelligensens natur er at søge at kombinere de forskellige metaforer – ingen enkelt metafor kan give os en komplet forståelse af intelligensens natur (Ibid., pp. 18-19).

I de følgende afsnit vil jeg gå tættere ind på et par af de mest klassiske og grundlæggende teorier indenfor intelligensforståelse og søge at sætte dem i forhold til interviewpersonernes fænomenologiske oplevelse af det at være særligt begavet, for således at afdække deres forklaringsevne overfor de højt begavedes beskrivelser af deres situation.

2.1 Termans studier

Lewis M. Terman er stadig meget refereret i moderne intelligenslitteratur; han har da også udført flere omfattende klassiske studier af intellektuelt begavede børn, hvor mange fællestræk ved børnene afdækkes. I ”Mental and Physical Traits of a Thousand Gifted Children” (1925) undersøges en række faktorer såsom børnenes helbred, deres interesser samt otte forskellige karaktertræk (Terman & Oden, 1959 p. 51). Terman argumenterer for intelligensens arvelighed ved at dokumentere, at de fleste af børnene kommer fra superiøre hjem med intellektuelt overlegne forældre og søskende (Ibid., p. 56).

Det fremgår af resultaterne, at de intellektuelt begavede børn i alle aldersgrupper overgår børnene i en normaltbegavet kontrolgruppe fysisk og helbredsmæssigt (Ibid., pp. 57-58). Terman konkluderer, at den fysiske tilstand er endnu et punkt, hvor særligt begavede børn overgår normaltbegavede, men en nærmere forklaring kommer han ikke ind på; jeg opfatter det dog som sandsynligt, at de børn, der er ved bedre helbred formentlig også klarer sig bedre i skolen og dermed i undersøgelsens tests af deres evner; det er desuden i dag – og har været det længe – den generelle opfattelse, at både opvækstmiljøet og den fysiske tilstand kan påvirke intelligensscoren hos børn (Stott, 1960, pp. 239, 246). Et eksempel er, at der er en større forekomst af børn med nedsat syn eller hørelse i kontrolgruppen end blandt de særligt begavede (Terman & Oden, 1959, p. 58), og det forekommer mig logisk, at børn, der har svært ved at høre, hvad der bliver sagt i klasseværelset eller har svært ved at se tavlen, vil klare sig gennemsnitligt dårligere i skolen end

deres jævnaldrende, og børnene i undersøgelsen er netop sorteret ud fra, hvor godt de klarer sig i skolen.

Et af de eneste karaktertræk, hvor de begavede børn ikke udmærker sig, er på det sociale område, hvilket Terman forklarer med, at børnene ikke har brug for kammerater, fordi de kan underholde sig selv (Ibid., p. 61, 64). Dette er et tvivlsomt argument; i det hele taget bærer undersøgelsen noget præg af ønsket om at *bevise* at de særligt begavede børn er overlegne. Der kan også stilles spørgsmål ved undersøgelsen af karaktertræk, idet sammenligningen ikke er lavet ved at teste de to grupper på de nævnte træk, men ved at spørge de særligt begavede børns lærere og forældre om, hvordan *de* mener børnene ligger i forhold til almindelige børn. Et eksempel på uoverensstemmelse er, at de begavede børn ligger under kontrolgruppen mht. evner for ”mekanisk begavelse”, og at lærerne her tager fejl, idet de særligt begavede børn scorer langt over kontrolgruppen, når evnerne rent faktisk testes (Ibid., p. 65). Denne fejlvurdering gør, at der også kan stilles spørgsmål vedrørende lærernes vurderinger på andre punkter. Der kunne fx være tale om bias i form af, at lærerne måske bliver påvirket af forestillinger om, hvad de særligt begavede børn ”burde” være gode til, og at de måske mener, at intellektuel overlegenhed og evner for mekanisk håndværk ikke hænger sammen.

Alt i alt ser jeg Termans forskning som uetisk på mange punkter og meget problematisk – særligt i og med, at han figurerer på referencelisterne i det meste af den gængse moderne (og klassiske) intelligenslitteratur (se fx Sternberg, 1990 & Gardner, 1983/1993).

2.2 G – den generelle faktor

En anden klassiker indenfor intelligensområdet er Charles Spearman's to-faktor teori fra 1927, som er grundlæggende indenfor særligt ét bestemt aspekt af intelligensforskning og -forståelse – nemlig idéen om eksistensen af en generel intelligensfaktor som underliggende for alle intellektuelle kompetencer;

Spearman udviklede faktoranalyse til at måle den korrelationsfaktor som han observerede mellem forskellige slags tests af intellektuelle kompetencer; denne generelle faktor kalder han i sin teori ”g”, en faktor, som han mener, kan generaliseres videre til at kunne sige noget om alle former for præstationer hos et givent menneske (Spearman, 1904, p. 55 & Spearman, 1927, p. 61). Han anerkendte samtidigt, at korrelationen mellem forskellige former for tests af mentale

evner aldrig korrelerer fuldt ud og indførte derfor den specifikke faktor "s", som dækker over den del af præstationen, der er forskellig fra opgave til opgave (Spearman, 1927, pp. 59-60)

Intelligensens natur søgte Spearman aldrig rigtig at forklare, og han anerkender da også i sine værker, at g-faktoren kun kan give information om testpersonernes præstationer, og at den ikke som sådan kan forklare, hvad der ligger bag (Ibid., p. 61).

2.2.1 G som forklaringsmodel

Spearmans teori er af ældre dato, og dette gør den naturligvis på mange punkter let at kritisere – et hovedkritikpunkt er, at g ikke som sådan er noget psykologisk, men blot en statistisk forklaring på en eksperimentel observation. Derudover støder Spearman også på det klassiske kausalitetsproblem: at der observeres en statistisk sammenhæng giver ikke nogen forklaring på, hvad der ligger bag – det kan ikke umiddelbart udledes, hvad korrelationen skyldes og da slet ikke, at det man måler med g er intelligens, kognitiv formåen eller mental kapacitet. det kan dermed hurtigt blive for let at se det, man ønsker at se i resultaterne.

Men selve hovedpointen omkring en generel faktor harmonerer på mange punkter bedre med de fænomenologiske beskrivelser i interviewene end mere moderne kognitivistiske teorier som fx Howard Gardners; det kunne forklare interviewpersonernes fællesskabsfølelser, fornemmelsen af at passe ind, de fælles interesser og følelsen af at tænke og se verden anderledes, hvis der var et eller andet form for grundlæggende fællestræk mellem de særligt intelligente, selvom der muligvis ikke er tale om en generel kognitiv faktor som i Spearmans snævre statistiske definition.

Der er imidlertid andre grundlæggende vinkler på intelligensens natur end ideen om en generel faktor; en af de mest kendte teorier omkring de kognitive strukturer og processer, der ligger bag intelligens, er repræsenteret i Robert J. Sternbergs triarkiske teori.

2.3 Triarkisk teori

Benævnelsen "triarkisk" teori refererer ikke til tre slags intelligens, men til det faktum, at Sternbergs teori består af tre subteorier omkring intelligens. De tre subteorier søger at give en integreret forklaring af basis for og manifestation af intelligent tænkning og adfærd:

Den komponentielle subteori	<p>Søger at redegøre for de tre typer af mentale informations-bearbejds-komponenter (information-processing components), der underligger intelligent adfærd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Metakomponenter: planlægger, monitorerer og evaluerer adfærd. 2. Udførelseskomponenter (performance components): udfører instruktioner fra metakomponenterne. 3. Videnstilegnelseskomponenter (knowledge acquisition components): anvendes til at <i>lære</i> hvad de to førnævnte komponenttyper foretager sig gennem selektiv indkodning⁸ og selektiv kombination⁹. <p>(Sternberg, 1990, pp. 268-274)</p>
Den eksperientielle subteori	<p>Relaterer intelligens til individets erfaringer med opgaver og situationer. Sternberg opstiller til dels denne teori som et modstykke til kognitionsvidenskabens kraftige fokus på adfærd som skema- eller script-baseret. Centralt for denne subteori er dens potentiale for anvendelsen af nye metoder til at måle og vurdere intelligens; to nøgleaspekter af intelligens, ifølge Sternberg, ligger nemlig inden for denne subteori:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Individets evne til at håndtere relativt nye situationer og opgaver 2. Individets evne til at automatisere informations-bearbejdningen <p>(Ibid., pp. 275-277)</p>
Den kontekstuelle subteori	<p>Omhandler de adfærdsmæssige mål for intelligent tænkning; ifølge Sternberg er intelligent tænkning og adfærd rettet mod tre forskellige hovedmål:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Først og fremmest er det rettet mod tilpasning til ens omgivende miljø. 2. En ofte anvendt backup strategi er shaping – altså at individet søger at forme omgivelserne efter sine behov frem for at tilpasse sig til dem. 3. Den sidste adfærdstrategi er seleksion – at vælge nye omgivelser, ofte hvis tilpasnings- eller shaping-strategien ikke fungerer. <p>(Ibid., pp. 278-282).</p>

De første to subteorier anses i Sternbergs teori for at være universelle – altså gældende uanset den kulturelle setting, mens den tredje subteori er stærkt kontekstafhængig, forstået på den måde, at det, der er intelligent adfærd i én kultur, ikke nødvendigvis er det i en anden (Ibid., p. 282).

Sternberg omtaler forskellige aspekter af intelligensen i sin gennemgang af den triar-kiske teori, men ikke forstået som separate intelligensformer som fx Gardners multiple intelligenser; han skelner især mellem flydende og krystalliseret intelligens – altså problemløsningsorienteret og vidensbaseret intelligens – men omtaler også social- og praktisk intelligens – praktisk intelligens her forstået som evnen til at løse problemer i den virkelige verden (real-world performance) (Sternberg, 1985).

⁸ Skiller relevant information fra irrelevant.

⁹ Kombinerer den selekterede information for at forme en integreret, plausibel helhed.

2.3.1 Triarkisk teori som forklaringsmodel

Sternberg kommer i sin gennemgang af den triarkiske teori specifikt ind på det at være særligt intelligent (intellectual giftedness); her ses høj intelligens som et udtryk for en særlig evne til at håndtere nye opgaver og situationer, og den bygger på tre separate, men relaterede psykologiske processer, der producerer indsigt (insights).

Den første proces er **selektiv indkodning** – evnen til at skille relevant information ud fra irrelevant, den anden proces er **selektiv kombination** – evnen til at kombinere umiddelbart isolerede dele af information til en helhed, mens den sidste proces – **selektiv sammenligning** – er evnen til at relatere nyligt erhvervet information til tidligere erhvervet information (Sternberg, 1985, pp. 283-284).

Denne forståelse af høj intelligens, ser Sternberg ikke som noget, der kan generaliseres videre til at være alment gældende for et individ; der er tale om en evne til at excellere udelukkende inden for det felt, hvor de kognitive funktioner testes¹⁰ – især hævder Sternberg, at en høj score ikke siger noget om, hvordan personen klarer sig ude i den virkelige verden med real-world problemstillinger, og han udtaler, at disse højt intelligente individer ”... *lack the spark of originality...*” (Ibid., p. 291).

Dette harmonerer meget dårligt med den fænomenologiske beskrivelse i de tre interviews; her fremhæver interviewpersonerne, hvordan de netop ser en slags ”lys i øjnene” eller en ”ild” i andre mensanere, altså noget mere udover bare det at være hurtigt til at bearbejde information. Også Sternbergs påstand omkring den manglende evne til at løse ”real-world” problemstillinger harmonerer meget dårligt med interviewpersonernes egne oplevelser; især Janne nævner flere episoder, hvor hun føler, at hun overgår sine omgivelser i en slags funktionsrettet praktisk intelligens¹¹.

Samtidigt harmonerer Sternbergs idé om en hurtigere kognitiv processering af information godt med Lars’ syn på intelligensens natur, men som nævnt er det diskutabelt, hvorvidt Lars’ synspunkt harmonerer med hans egentlige oplevelse af det at være særligt intelligent.

¹⁰ Sternberg anvender her sproglige og matematiske opgaver på skolebørn.

¹¹ Janne nævner fx, hvordan det i et job som togstewardesse i høj grad lykkedes hende at optimere mange af arbejdsprocesserne med både tidsbesparelser og mindre besvær til følge for togpersonalet.

Den triarkiske teoris styrke ligger klart i det faktum, at den i modsætning til mange tidligere kognitivistiske teorier går dybt og detaljeret ind i de processer, der ligger bag informationsbearbejdning.

Subteorien omkring høj begavelse opstilles hovedsageligt som et modstykke til de traditionelle vinkler på intelligensens natur, hvilket ifølge Sternberg er det psykometriske synspunkt ("g" – bedre mentale evner) og informations-bearbejdningvinklen (at excellere i informationsbearbejdning) (Ibid., p. 282). I forhold til disse to vinkler vil jeg mene, at det er begrænset, hvor meget nyt Sternberg egentlig tilføjer intelligensbegrebet; det er klart, at han går tættere ind på de processer, han mener ligger bag, men egentlig ligner det ellers meget en gentagelse af informations-bearbejdning vinklen, som han kritiserer. Selvom han forsøger at blødgøre teorien gennem insight-begrebet som det karakteriserende ved særligt intelligente individer, er det stadigvæk en udelukkende kognitivistisk vinkel på intelligensens natur, der virker kategoriserende og uodynamisk.

Sternberg opstiller som nævnt ikke forskellige intelligenser som sådan, men snarere nogle underliggende aspekter af intelligensen; en teoretiker som imidlertid tager denne tanke ud i det ekstreme, og opstiller flere direkte forskellige former for intelligens, er Howard Gardner, som uden tvivl er den alment kendteste teoretiker indenfor multiple intelligenser.

2.4 Multiple intelligenser

Gardner publicerede i 1983 oprindeligt en teori indeholdende 6 former for intelligens: sproglig, musisk, logisk-matematisk, rumlig, kropslig-kinestetisk og de personlige intelligenser (Gardner, 1983/1993). Senere reviderede han teorien til at indeholde 7 intelligenser, idet de personlige intelligenser deltes op i intrapersonel intelligens (populært kaldet emotionel intelligens) og interpersonel intelligens (populært kaldet social intelligens). I denne forbindelse foreslog han også en tilføjelse af en ny intelligens – naturalist-intelligens¹² – hvilket i nogle versioner af teorien bringer det endelige antal op på 8 intelligenser (Gardner, 1999).

Basis for Gardners teori er en række definitions-kriterier, hvoraf størstedelen skal være opfyldt, for at et kompetenceområde kan defineres som en intelligens, udover et grundkrav om,

¹² Oversat efter "naturalist intelligence", indbefatter evnen til at beherske taxonomier og identificere og klassificere flora og fauna. Betegnelsen naturalist dækker over personer som biologer, ornitologer og miljøforskere – Gardner nævner Charles Darwin som et lysende eksempel på en mand der besad denne intelligens til fulde (Gardner, 1999, pp. 48-49).

at der skal være tale om evner (set of skills) rettet mod problemløsning, og at det skal være evner som er værdsatte og vigtige i en given kulturel setting (Gardner, 1983/1993, pp. 60-61, 63-66).

<ul style="list-style-type: none"> • Kompetencen skal have et neuralt grundlag/de forskellige kompetencer skal være neuralt opdelt: <ul style="list-style-type: none"> ○ Den skal potentielt kunne isoleres ved hjerneskade. ○ Der skal være en identificerbar neural "core operation" eller et sæt af sådanne (eksempelvis følsomhed overfor tonehøjde ved musisk intelligens).
<ul style="list-style-type: none"> • Der stilles krav til kompetencens udviklingsmæssige grundlag: <ul style="list-style-type: none"> ○ Ontogenetisk: den skal have en identificerbar udviklingshistorie i alle individer med fx kritiske perioder og identificerbare milepæle. ○ Fylogenetisk: den skal have en identificerbar evolutionær historie samt evolutionær plausibilitet.
<ul style="list-style-type: none"> • Der stilles krav til den empiriske baggrund for kompetencen: <ul style="list-style-type: none"> ○ Der skal være støtte fra eksperimentel psykologisk forskning (fx studier af, hvilken slags opgaver der forstyrrer eller ikke forstyrrer udførelsen af andre slags opgaver). ○ Der skal være støtte fra psykometriske resultater (fx standardiserede tests).
<ul style="list-style-type: none"> • Der skal findes eksempler på idiots savants eller andre exceptionelle individer som har særligt talent inden for kompetenceområdet.
<ul style="list-style-type: none"> • Kompetencen skal være modtagelig overfor indkodning i et symbolsk system (fx noder, sprog, billeder, matematik).

Gennem anvendelsen af disse definitions-kriterier mener Gardner således at have isoleret 6-8 grundlæggende intelligenser hos mennesket. Han fremhæver vigtigheden af at finde frem til intelligensens natur, idet det har stor betydning for, hvilke ting vi lægger vægt på i vores kultur – eksempelvis hvilke kompetencer, der søges udviklet gennem skolegangen (Ibid., p. 392-393).

2.4.1 Multiple intelligenser som forklaringsmodel

Gardners teori virker ved første øjekast godt underbygget både teoretisk og empirisk.; gennem hans værker refereres i rigt omfang til forskning, der underbygger eksistensen af de 6-8 områder af den menneskelige intelligens som adskilte kognitive områder.

Forsøger vi at anvende teorien på de fænomenologiske beskrivelser i de tre interviews, kan der da også fremdrages flere vigtige pointer. Eksempelvis kan det diskuteres, hvorvidt adgangstesten til Mensa (se eksempel på opgave i bilag 4) måske fokuserer for snævert på individer med særligt talent indenfor det logisk-matematiske og evt. det visuelle område; dermed kunne testen tænkes at overse individer med talenter indenfor de andre intelligenser, og det kunne derfor være farligt at definere medlemmer af Mensa som personer, der er *generelt* højt intelligente.

Teorien om multiple intelligenser kan også godt forenes med interviewpersonernes fornemmelse af at passe ind, når de er i selskab med andre mensanere – da der jo er tale om, at de ifølge teorien med sikkerhed alle er højt begavede indenfor det samme intelligensområde, må det også forventes, at de vil ”svinge” bedre sammen med andre, hvis tænkning ligner deres, end med mennesker, der er begavede inden for andre områder. Det er jo netop dette, som Michael i sit interview erklærer sig enig i, og det kunne tænkes, at det er samværet med andre, der ligner én selv, der virker identitetsskabende og meningsdannende for mensanerne, samt at den følelse, de oplever, af at have noget til fælles – interviewpersonerne nævner fx lignende interesser og hobbyer – kunne være opstået i foreningen i form af en slags social læring. Det er en ligeledes oplagt at overveje, hvorvidt Mensa som forening muligvis bare er for mennesker med et socialt behov, og at det er tilhørsforholdet og ikke den fælles ”intelligens” som giver mensanerne noget.

Der er dog også elementer i interviewene, som Gardners teori ikke kan forklare – som tidligere nævnt, er det som om, der stadig mangler noget; når det kommer til den fænomenologiske oplevelse af at være anderledes, helt fra barndommen af, og beskrivelsen af følelsen af, at andre mennesker ikke ser verden helt som interviewpersonerne selv gør, har teorien om multiple intelligenser et forklaringsproblem. Hvorfor skulle lige netop *disse* mennesker føle sig så anderledes, hvis der blot er tale om, at de har stort talent indenfor et givent kompetenceområde, og at alle mennesker er intelligente på hver deres måde?

Går man tættere ind på Gardners teori, finder man også flere generelle problemer; allerede når teoriens basis – definitionskriterierne – fremsættes, er der noget der ikke helt stemmer. Umiddelbart virker det som fornuftige krav, men tænker man nærmere over, hvad de egentlig siger, så siger de faktisk ikke rigtig noget. Eksempelvis kriteriet om, at intelligensen skal have et neuralt grundlag: dette lyder meget rationelt, men hvor mange aspekter af den menneskelige fungeren har *ikke* et neuralt grundlag? Den samme kritik kan gentages vedrørende de udviklingsmæssige krav – både ontogenetisk og fylogenetisk: hvor mange aspekter af menneskelig kompetence har *ikke* et evolutionært grundlag og en udviklingsmæssig historie i individet? Vedrørende støtten fra psykometrisk og eksperimentel psykologisk forskning er det helt korrekt, at intelligenserne understøttes som adskilte kompetenceområder gennem den empiriske forskning – det forholder sig bare sådan, at forskningen også understøtter en forbindelse på tværs af intelligenserne, altså at individer, der klarer sig exceptionelt godt indenfor et enkelt område (som fx mensanere ved adgangstesten til Mensa), har en tendens til *generelt* at klare sig exceptionelt godt – intellektuelle evner ser ud til at være korrelerede, ikke uafhængige (Willingham, 2004, pp. 3-

4). Desuden har Gardner også været stærkt kritiseret for, at intelligensområderne er særdeles neuralt overlappende – at sige, at intelligenserne tilhører neuralt adskilte områder i hjernen er en oversimplifikation (Willingham, 2004, p. 4).

Derudover fremhæver Gardner, at ikke alle definitions-kriterierne nødvendigvis bør være opfyldt, blot størstedelen af dem er det (Gardner, 1983/1993, pp. 62) – dette gennemhuller kriteriernes definitionsevne yderligere. Eksempelvis lægger Gardner anselig vægt på at beskrive idiots savants indenfor sproglig, logisk-matematisk, musisk og rumlig intelligens, mens han springer let henover dette kriterium vedrørende kropslig-kinestetisk og intra- samt interpersonel intelligens – naturligt nok, fordi det formentligt vil vise sig vanskeligt at grave eksempler frem indenfor disse tre intelligenser. Desuden kan selve anvendelsen af savants som eksempler på særlig intelligens indenfor et enkelt kompetenceområde i høj grad drages i tvivl; eksempelvis argumenterer Preben Bertelsen for, at disse individer ikke udviser et højt intelligens- eller færdighedsniveau, men at der snarere er tale om en autistisk tendens til at udføre gentagne mekaniske handlingsmønstre (Bertelsen, 1994, p. 197).

Selv grundkriteriet omkring vigtigheden af intelligensen som værende en kulturelt højt værdsat og værdifuld kompetence virker for flydende; der kan være store kulturelle forskelle på, hvad der anses for værdifuldt, og selvom Gardner med dette kriterium formentlig søger at åbne op for accept af alle former for intelligens, gør han samtidig definitionen for åben; skal der fx så ikke være noget, der hedder en ”aggressions-intelligens”? Hvad med kulturer, hvor krigerens aggression, fysiske styrke, kampevne, krigeriskhed og mod anses for at være en af de vigtigste kompetencer – bliver de ikke overset, hvis vi ikke tager denne ”intelligens” med? Aggressionen har det krævede neurale grundlag (Gleitman et al., 1999, p. 410), og den har også en klar evolutionær historie og plausibilitet – faktisk opfylder denne ”intelligens” ligeså mange af Gardners definitions-kriterier som både intra- og interpersonel intelligens. Således kan man blive ved i det uendelige med at fremføre nye ”intelligenser” (hvad med fx en kreativ/fantasi intelligens, en humor-intelligens eller en hukommelsesintelligens), hvilket mange andre teoretikere, inspireret af Gardners tankegang, da også gør – et eksempel er spirituel intelligens¹³ (Zohar & Marshall, 1999), eller emotionel intelligens som en grundlæggende kompetence hos mennesket (Goleman, 1995).

I sidste ende bunder kritikken og diskussionen omkring Gardners teori i et spørgsmål omkring selve betegnelsen ”intelligenser”; det er spørgsmålet, om ikke der i virkeligheden blot

¹³ Omhandler problemløsning i forhold til spørgsmål, der omfatter mening, værdi, religion, ånd, intuition og eksistentialistiske spørgsmål samt stræben efter mening og det at stille fundamentale og ultimative spørgsmål om livet.

er tale om talenter, kompetencer, evner eller lignende, og det lader da også til, at Gardner fuldt ud er klar over denne problematik; således udtaler han under sin refleksion over teorien at:

"I have pondered what would have happened if I had written a book called "Seven Human Gifts" or "The Seven Faculties of the Human Mind". My guess is, that it would not have attracted much attention" (Gardner, 1999, p. 34).

2.5 Opsamling på teorierne

Fælles for de beskrevne teorier omkring intelligensens natur er, som for de fleste traditionelle tilgange til intelligens, især et meget kognitivistisk præg og en tendens til rigide opfattelser og kategoriseringen. Desuden er der et stort fokus på kvantitativ forskning, mens subjekt-fokus oftest fuldstændig savnes. Den meget kognitivistiske tankegang indebærer, at intelligens reduceres til blot at omfatte nogle få af menneskets kognitive processer, og at det at være særligt intelligent handler om at mestre disse processer bedre end andre mennesker eller simpelt hen at have en generel underliggende kognitiv hurtighed. Det fælles problem, der opstår ved sådan en tilgang, er dens manglende forklaringssevne overfor subjektets egen fænomenologiske oplevelse af at være særligt intelligent, som er den slags beskrivelser, der kommer til udtryk i de kvalitative interviews.

I de næste afsnit vil jeg se på nogle teorier, der alternativt kan bruges til at skabe nye vinkler på intelligens og det at være særligt intelligent.

Del 3: Intelligens i en ny udformning

Det virker ud fra interviewpersonernes beskrivelser af deres oplevelse, som om det er noget mere grundlæggende i dem, der adskiller dem fra andre mennesker. Kognitivistiske teorier virker som tidligere nævnt stærkt utilstrækkelige til at skabe afklaring omkring de følelser af fremmedhed blandt almindelige mennesker i hverdagen, som interviewpersonerne oplever og den følelse af fællesskab og tilhør, de oplever sammen med andre højt intelligente, samt oplevelserne af grundlæggende at se og opleve verden på en anden måde end almindelige mennesker.

I det følgende vil jeg gennemgå nogle bud på, hvad denne særlige grundlæggende anderledeshedsoplevelse hos de højt intelligente kan bunde i, og søge at se fænomenet i en helhedsforståelse, der passer sig bedre for den kvalitative metode, frem for de snævre kvantitativt baserede traditionelle forståelser.

3.1 Rettethed mod rettetheden

En interessant ny vinkel på intelligensopfattelsen kunne udspringe af Preben Bertelsens teori om rettethed mod rettetheden som kernen i det menneskelige tilværelsesprojekt.

Det menneskelige tilværelsesprojekt forstås her som et eksistentielt projekt realiseret af menneskelig virksomhed rettet mod det, der er eksistentielt meningsfuldt for den enkelte (Bertelsen, 1994, p. 181). Rettethed mod rettetheden, eller intentionaliteten, forstås både som en rettethed mod vores egen rettethed, men også som rettethed mod rettetheden i andre mennesker; det der ses som det mest værdifulde i tilværelsen er, ifølge Bertelsen, samværet med andre mennesker:

”At være rettet mod rettetheden er at stræbe efter, at ønske, at ville samvær med mennesker, hvis måde at være på fremkalder væremåder hos os selv, som vi trives med...”

(Ibid., p. 161).

En vigtig pointe er, at selve det menneskelige tilværelsesprojekt og rettethed mod rettetheden ikke ligger i os som noget medfødt, men heller ikke skal forstås som en slags social læring – ifølge Bertelsen, er det nødvendigt sætte sig ud over hele arv/miljø debatten og se denne proces som følgende en udviklingsbane; det er som om, denne udvikling er selvorganiserende og ”falder” naturligt ”i hak” i mennesket, den menneskelige virksomhed og intentionalitet er altså hverken medfødt eller kulturhistorisk programsat (Ibid., pp. 192-193).

Bertelsen ser altså det særligt menneskelige ved os som det, at vi er væsner, der har noget for med vores tilværelse (rettethed mod egen rettethed) og det at vi samtidigt også er rettede mod andre og *deres* tilværelsesprojekt (rettethed mod andres rettethed). Alt i alt virker teorien til at fremsætte nogle væsentlige og plausible pointer, selvom man dog kan argumentere for, at Bertelsen med denne tænkning kan bevæge sig ud i et problem omkring graden af frihed og determination i individets liv; han taler om uendelige udviklingsmuligheder for individet, men nævner samtidigt, at vi i os har nogle grundlæggende udviklingsbaner, som ifølge teorien jo i høj grad retningsbestemmer vores udvikling. Bertelsen er opmærksom på dette dilemma, og appellerer til, at man søger at finde ”den gyldne middelvej” mellem frihed og determination (Ibid., p. 215).

Derudover kan hans argumentation for, at teorien sætter sig ud over hele arv/miljø debatten også siges at være en smule søgt; han fremhæver jo netop selv, at kapaciteten til at følge de naturlige udviklingsbaner ligger i os som noget medfødt, og samtidig kan man også tale om

miljøpåvirkninger, idet barnet yderligere bliver sporet ind på at følge udviklingsbanerne gennem dets forældres ”projekt menneske” – deres rettethed mod dets zone for nærmeste udvikling i tilværelsesprojektet.

Bertelsens teori har imidlertid potentiale til at give nogle interessante nye vinkler på intelligensens natur og det at være særligt intelligent; han fremhæver jo netop en rettethed i mennesket mod andres rettethed – vi forstår vores omverden gennem at sætte os ind i andre menneskers rettethed (Ibid., p. 162). Her kunne det tænkes, at vi ikke kun har brug for således at forstå verden gennem andres rettethed, men at den enkelte muligvis også i sig har et behov for selv at blive forstået gennem *sin* rettethed; med dette i baghovedet, kunne man have et muligt bud på mensaernes behov for at passe ind, deres stræben efter samvær med andre som dem selv og den fremmedhed, de føler blandt almindelige mennesker. Det kunne tænkes, at de har et behov for både at forstå verden gennem andre med en rettethed som deres, men også for selv at blive forstået gennem deres egen rettethed, deres eget tilværelsesprojekt. Forskellige individer har forskellige ting for med deres tilværelse, og det kunne tænkes, at de højt intelligente tilværelsesprojekt og dermed deres rettethed adskiller sig fra andre menneskers, at forskellen ligger i selve deres intentionalitet, at de har noget andet for i deres tilværelsesprojekt end almindelige mennesker.

3.2 Den menneskelige virksomhed

Også i A.N. Leontjevs teori omkring den menneskelige virksomhed ligger muligheden for nogle nye interessante vinkler på intelligensen; Leontjev understreger virksomhedens rolle i psykologien; virksomhed ses som genstandsrettet og kan ikke betragtes løsrevet fra samfundsmæssige relationer eller det samfundsmæssige liv – hvert enkelt menneskes virksomhed afhænger af dets plads i samfundet. Her er en vigtig pointe dog, at Leontjev søger at sætte sig ud over det, han kalder de positivistiske ideer omkring menneskets konfrontation med samfundet, og at virksomheden derfor *ikke* skal forstås som en relation mellem mennesket og et overforstående samfund (Leontjev, 1977/2002, pp. 54-55).

Leontjev søger i sin teori at forklare bevidsthedens natur ud fra de særlige egenskaber ved den menneskelige virksomhed, som han mener, er det der gør den nødvendig. Bevidstheden ses her som et subjektivt produkt, en fremtrædelsesform af de samfundsmæssige relationer der realiseres af den menneskelige virksomhed – dermed kan den individuelle psyke kun forstås

gennem dens forbindelser med de samfundsmæssige relationer individet indgår i (Ibid., pp. 96-97, 101). De vigtigste konstituenten af den menneskelige bevidsthed er **betydning** og **personlig mening**; betydninger skal forstås som "ikke-psykologiske" udefratilegnede ideer omkring den samfundsmæssige virkelighed, mens personlig mening er betydningen for subjektet, den enkeltes fænomenologiske opfattelse af verden (Ibid., p. 109, 116-117). Den personlige mening skaber den menneskelige bevidstheds engagement og er bærer af intentionaliteten (Ibid., p. 123). Her kan kimen til fremmedgørelse af mennesket ligge; den kan have sit udspring i modsætninger mellem betydning og personlig mening (Ibid., p. 118).

Leontjev sætter sig i en vis grad ud over samfund/individ-dualismen, idet der i hans teori snarere er tale om et kompliceret samspil og gensidige processer der gør, at det ene ikke kan eksistere uden det andet; således realiserer mennesket gennem sin virksomhed samfundet, mens samfundet potentielt kan både determinere og fremmedgøre mennesket.

Leontjevs og Bertelsens teorier ligner på enkelte punkter hinanden – både mht. deres fokus på rettedhed mod andre (Ibid., p. 183), men også mht. Leontjevs idé om en "indre plan" i mennesket (Ibid., p. 120), der meget ligner Bertelsens idé om menneskets naturlige kapaciteter til at følge visse udviklingsbaner.

Lidt svagere står imidlertid den del af Leontjevs teori der omhandler personligheden; fremhævelsen af individets samfundsmæssighed er en force, og det er ud fra dette naturligt at se denne samfundsmæssighed som noget grundlæggende i personligheden. Men i selve Leontjevs definition af personligheden ligger enkelte svagheder – således fremhæver han fx, at man ikke for alvor kan tale om personlighed hos små børn, samt at mennesket ikke er bevidst om sin egen personlighed og ikke erkender sit "jeg" før puberteten (Ibid., pp. 141, 174)

Denne opfattelse kommer naturligvis af Leontjevs definition af personligheden som sammenhængende med individets udfoldelse af sin samfundsmæssighed og indgåelse i den samfundsmæssige virksomhed, men derfor ser jeg det stadig som problematisk at hævde, at man ikke egentlig kan sige, at små børn har personlighed, og at bevidstheden om egen personlighed og "jeg" først opstår i puberteten. Her mener jeg, at børnene undervurderes; Leontjev giver som bekræftende eksempler, at der først i puberteten ved siden af simpelt kammeratskab opstår venskaber, der trives i kraft af gensidig fortrolighed, og at de første forsøg på at føre mere intime dagbøger samt de første forelskelser begynder her (Ibid., p. 176). Jeg mener, at man med rimelighed kan argumentere for, at børn også kan have venskaber, der bygger på gensidig fortrolighed – især hos pigerne – og at de også før puberteten kan opleve forelskelser og give meget inti-

me beskrivelser af deres følelsesliv både gennem det fortrolige venskab og i fx dagbøger, som Leontjev giver som eksempel.

Et andet problem i teorien har Leontjev til fælles med Bertelsen: et lidt mislykket forsøg på at sætte sig ud over ideen om menneskets dobbelte determination, altså arv/miljø opfattelsen. Leontjev fremhæver vigtigheden af at sætte sig ud over denne debat, og i stedet fremhæve personlighedens samfundshistoriske væsen (Ibid., pp. 138-139). Men samtidig med dette, har han tilsyneladende ingen problemer med at tale om menneskets dobbelthed som "naturens subjekt" og "samfundets subjekt" (Ibid., p. 145), og man kan argumentere for, at han egentlig bare erstatter den traditionelle opfattelse af "miljøpåvirkninger", som især kommende fra barnets forældre, med ideen om, at samfundsmæssige relationer er med til at skabe personligheden. Ligeledes kan den traditionelle "arv"-idé erstattes med Leontjevs detaljerede redegørelse for menneskets fylogenetiske udvikling af de grundtræk, der ligger bag virksomheden, bevidstheden og personligheden.

Der er nogle interessante elementer i Leontjevs teori, der kan anvendes i forsøget på en afklaring af intelligensens natur og det at være særligt intelligent; især finder jeg begreberne betydning og personlig mening relevante. I forhold til interviewpersonernes fænomenologiske oplevelse af det at være særligt intelligent, kunne man argumentere for, at det er i selve bevidsthedens konstituerende dele, at de højt intelligente er anderledes; det kunne tænkes, at den følelse, de har i dagligdagen af ikke at passe ind og af at se verden anderledes end andre mennesker, kunne bunde i en uoverensstemmelse mellem de udefrakommende betydninger og deres egen personlige mening. Måske har de en anderledes rettedhed i deres virksomhed som gør, at de i handlingerne, virksomheden og i deres personlige mening fjerner sig mere fra betydningerne end almindelige mennesker gør. Således kunne en fremmedhedsfølelse opstå pga. denne splittelse, og det kunne tænkes, at denne fremmedgørelse afhjælpes, når fx mensanere oplever samvær med andre som dem selv, andre hvis genstandsrettethed og virksomhed ligner deres egen.

Denne argumentation indebærer, ligesom i anvendelsen af Bertelsens teori på fænomenet, at man ser det, der gør de særligt intelligente anderledes, som noget langt mere fundamentalt i mennesket end forskelle i et enkelte aspekter af den kognitive fungeren, som mange af de traditionelle intelligensteorier fokuserer på.

Endnu et grundlæggende aspekt af mennesket kan være værd at betragte i forsøget på en afklaring omkring intelligensens natur:

3.3 Perception

J.J. Gibson giver et interessant bud på løsningen af perceptionsproblemet, som han definerer gennem en kritik af både empiricistiske og nativistiske ideer omkring antagelsen om en uoverensstemmelse mellem de input, der tages ind gennem sanseorganerne det, der formidles af receptorerne, og den viden vi har om verden – ideen om et overskud af information, altså at vi har mere indre viden om verden, end der blot kan være transmitteret gennem receptorerne. Nativismen argumenterer her for iboende ideer (innate ideas) som psykens egen kontribution til vores viden om verden, mens empiricismen argumenterer for, at vores viden om verden kommer gennem tidligere erfaringers forening med de nye sanseindtryk, hvorigennem viden om verden således akkumuleres over tid (Gibson & Gibson, 1955a, p. 32-33). Også mere moderne ideer omkring sansemæssig organisation og kognitiv strukturering kritiseres af Gibson; i disse teorier forklares tidligere ovennævnte uoverensstemmelse mellem det sansemæssige input og vores indre viden om verden med, at perceptioner og viden struktureres, og at der herigennem opstår mere viden om verden (Ibid., p. 33).

Gibson foreslår i stedet den mulighed, at al den viden, vi har om verden, rent faktisk *bliver* formidlet gennem receptorerne – altså at der *ikke* eksisterer noget overskud af information; han fremsætter en teori om perceptuel læring, der bygger på differentiation frem for berigelse. Ved dette skal forstås, at der er tale om, at vi frem for hele tiden at bygge oven på tidligere erfaringer og herigennem akkumulere viden, snarere bliver bedre og bedre til at differentiere, jo mere vi perciperer. Vi skaber altså større og større variation og detaljering i vores viden om verden gennem yderligere perception – verden får flere og flere egenskaber (properties) og tingene i den bliver mere og mere distinkte. En hovedpointe i den teori er, at læring i så fald handler om at komme tættere på det omgivende miljø; hvis man antager, at perceptionen er en kreativ proces, og viden akkumuleres ved at bygge ovenpå tidligere erfaringer eller gennem omstruktureringer af tidligere indtryk og ny viden (som de teorier Gibson kritiserer), har det den u hensigtsmæssige teoretiske følge, at vi således fjerner os mere og mere fra virkeligheden, ved hele tiden at ændre på vores viden og bygge oven på igen og igen. Antager vi derimod (som Gibson), at det hele handler om differentiation, kommer vi således tættere og tættere på et virkeligt billede af det omgivende miljø og dets genstande, idet vi konstant ”opdager” nye aspekter og nuancer af disse; vi opnår således ikke mere viden om verden, fordi vi antager eller forestiller os mere, men fordi vi er følsomme overfor variationerne i spektret af stimuli (Ibid., pp. 34, 40).

Det er klart, at Gibsons teori ikke er fuldendt; til eksempel forklarer den noget bedre *hvad* der læres i perceptuel læring, end *hvordan* det læres. Dette aspekt er Gibson dog fuldt ud klar over, og han argumenterer for, at teorien ikke er designet til at forklare alle aspekter af perceptionen, men hovedsageligt beskæftiger sig med ”hvad” frem for ”hvordan”, og derfor på den måde godt kan betragtes som ukomplet (Gibson & Gibson 1955b, pp. 447-448).

Derudover kan man vedrørende Gibsons kritik af berigelsesteoriernes følger i form af individets gradvise fjernelse fra et virkeligt billede af sit omgivende miljø godt argumentere for, at vidensstrukturering og akkumulation i princippet godt kunne forstås som bringende individet *tættere* på sit omgivende miljø – det kunne jo tænkes, at fx akkumulationens tilføjelse af viden, frem for at skabe et mere og mere virkelighedsfjernt billede, derimod skaber et tiltagende realistisk billede af omverdenen.

Et interessant aspekt ved Gibsons teori er imidlertid dens mulige anvendelse som en ny vinkel på intelligens-fænomenet; det er påfaldende, hvor godt ideen om differentiation passer på fx Jannes beskrivelse af fornemmelsen af at se sin omverden i farver, mens alle andre synes at se den i sort/hvid. Derudover giver Janne i interviewet en omfattende beskrivelse af en rundvisningstur i Nordisk Films studier, hvor hun fascineredes af en af lydmandenes arbejde, som bestod i at ”opfinde” lyde til situationer i filmene, idet de fleste lyde som fx den knirkende lyd af skridt i sneen eller brølet fra en flymotor ikke kan gengives tilfredsstillende ved at optage den virkelige lyd. Eksempelvis anvender lydmanden kartoffelmel til at gengive skridt i sneen, og lyden af flymotoren har han fuldendt gengivelsen af ved at holde hånden over munden på en Nilfiskstøvsuger. Det Janne fascineres af i denne beskrivelse er den del af sig selv, som hun genkender i lydmandens talenter; det ligger i den måde, han perciperer sine omgivelser, Janne fortæller at:

”... sådan en mand... altså når han går... når han sidder på... her... så må han jo begynde sådan at (løfter forskellige ting på bordet og mimer at studere dem indgående)... han vil hele tiden tænke i lyde og så videre... og høre nogle ting, som jeg overhovedet ikke hører...” ...
”...og jeg tror lidt, at det er på samme måde med mensanere, der er en masse ting, som, i gåseøjne, almindelige folk... de overhovedet ikke lægger mærke til... men som vi lægger mærke til... og får øjnene op for hele tiden. Altså situationer eller... ting der sker ude i verden...”

Her kunne der, ifølge Gibsons teori, være tale om, at lydmanden har lært at differentiere lydindtryk og det at tænke i lydindtryk langt mere end almindelige mennesker.

Med Gibsons teori i baghovedet kunne man argumentere for, at det faktisk er noget så grundlæggende som selve de højt begavedes perception af omverdenen, der adskiller dem fra almindelige mennesker. Det kunne tænkes, at intelligens hang sammen med, hvor detaljeret eller nuanceret man differentierer i stimuli; på denne måde kunne det, der er karakteristisk ved de højt intelligente, altså bestå i, at de differentierer i de indgående stimuli i særlig høj grad, og dette kunne forklare, at de på den måde ender med at gå rundt med en fænomenologisk oplevelse af at se verden helt anderledes, end andre mennesker gør. Ligeledes ville det være nærliggende for dem at mærke en fællesskabsfølelse i en forening som Mensa, hvor de så kan opleve samvær med andre, der perciperer verden på samme måde, og dette kunne samtidig forklare den følelse af pludselig at høre til og passe ind, som interviewpersonerne beskriver som noget grundlæggende for de fleste mensanere.

Her kunne også nøglen til interviewpersonernes beskrivelser af deres og andre mensaneres undren sig og stillen spørgsmål ved tingene ligge; det kunne tænkes, at denne tilsyneladende "uforståenhed" bundede i en slags øget verdensåbenhed, der udspringer af den anderledes perception. Måske åbner den øgede differentiation i perceptionen for flere muligheder, flere perspektiver på situationer, og dette kun meget vel tænkes at give en oplevelse af ikke at forstå, en undren sig over tingene og et behov for at undersøge, spørge, argumentere og stille spørgsmål.

3.4 Opsamling – intelligensens natur

Fælles for disse alternative teorier, er den følge, de har for intelligensforståelsen og det at være særligt intelligent; med disse tilgange er vi inde på, at det, der ligger bag intelligensens natur, er noget langt mere dynamisk og grundlæggende i mennesket end et snævert udvalg af kognitive processer. I stedet kunne der være tale om, at det, der adskiller interviewpersonerne og andre højt intelligente fra almindelige mennesker, kan ligge i selve personlighedens konstituerende dele, i intentionaliteten – i rettetheden i deres tilværelsesprojekt, eller i den måde, hvorpå de perciperer deres omverden.

Debatten mellem de gængse opfattelser og de præsenterede alternative tilgange er også en debat om selve bevidsthedens indhold; de fleste intelligensteorier har et kognitivistisk syn på bevidstheden som en genstand frem for en proces, og opstiller indholdsteorier omkring intelligensen. Det er en debat mellem opfattelsen af intelligensen (og bevidstheden) som anvendelsen af det mentale smurte apparat, og intelligensen som en perceptuel åbenhed, en særlig rettethed, et betydningslag i verden, som nogle i særlig grad har tilegnet sig, og dermed intelligensen som en

del af det at operere i verden og ikke blot som en særlig god beherskelse af nogle få kognitive elementer.

Det er klart, at der også med dette alternative syn på intelligensens natur opstår flere problemstillinger; eksempelvis kan der ses en vis uoverensstemmelse mellem intelligens som et kulturprodukt og intelligens som noget fylogenetisk udviklet i mennesket: hvordan kan man internalisere kulturelle konstruktioner, der er skabt til at forklare verden med, som intelligensbegrebet, til intrapsyriske funktioner? I det hele taget er selve begrebssættelsen omkring intelligens problematisk; For det første er der med en sådan helhedstænkning en fare for opløsning af begrebet – bliver det pludselig noget andet ved mennesket, vi taler om, når vi går fra de snævre kognitivistiske definitioner til at se på intelligensen som en helhed, en del af menneskets fungeren i verden?

For det andet er det klart, at interviewpersonerne har en fænomenologisk oplevelse af at være anderledes, men hvordan kan vi egentlig vide, at det her er intelligens, der er tale om? Det kunne lige såvel være noget helt andet. Eksempelvis kunne der som tidligere nævnt fx i en forening som Mensa være tale om, at det hele egentlig handler om at få dækket sociale behov, og at Mensa som forening handler om tilhørsforhold og ikke ”intelligens”. En vis problematik ligger også i metodevalget: når jeg vælger en anden metode, den kvalitative, til at undersøge fænomenet, er det så det samme fænomen jeg når ind til, som det, der undersøges i de gængse intelligens-teorier? I sidste ende handler det om at finde frem til det særlige samtidig med at løsrive sig fra kategorierne omkring det – man bliver nødt til at bestemme sig for, hvad det er, man mener at undersøge; lige meget hvilken betegnelse eller hvilket begreb jeg stiller op med, vil andre altid kunne argumentere for, at det ikke er det, der er på spil, men noget helt andet. Jeg vælger at opfatte de særlige fænomenologiske oplevelser interviewpersonerne har, som et udtryk for intelligens – og jeg mener her at tale om nøjagtig den samme intelligens, som undersøges ud fra kvantitative data i de gængse kognitivistiske teorier; dette, mener jeg, er berettiget, idet interviewpersonerne jo ikke er definerede som intelligente af mig, men netop er definerede ud fra en sådan traditionel, kategoriserende, kvantitativ tilgang. Kritikken af disse tilgange bygger jo ikke på, at de ikke kan identificere intelligente personer – det mener jeg de kan – men at de ikke kan *forklare*, hvad det er de finder, hvad der er intelligensens natur.

Konklusion

Det er tydeligt, at den menneskelige intelligens er et kompliceret område, og at der ikke er nogle nemme løsninger på dilemmaerne; dog står det klart, at de gængse teorier er utilstrækkelige til at skabe afklaring omkring fænomenet. Særligt i forhold til den enkeltes subjektive fænomenologiske oplevelse af det at være særligt intelligent, opstår der visse forklaringsproblemer. Går man tæt ind på disse højt intelligentes oplevelse af deres situation, virker det som om, at det er noget langt mere fundamentalt i mennesket, der ligger til grund for deres følelse af at være anderledes, end blot evner for at mestre et snævert spektrum af kognitive funktioner eller en underliggende kognitiv hurtighed.

En langt mere tilfredsstillende afklaring af de højt intelligentes fænomenologiske oplevelse kan opnås ved at tage et helhedsperspektiv og anvende teorier, der omhandler mere grundlæggende ting i mennesket. Intelligensen er stadig et komplekst emneområde, og jeg ser det ikke som muligt at plukke én af de gennemgåede alternative teorier ud og pege på netop den som den endegyldige løsning på intelligensdebatten. Imidlertid mener jeg, at de disse alternative teorier i forening giver en langt bedre afklaring af interviewpersonernes oplevelse af at være højt intelligente end de gængse kognitivistiske teorier gør; måske ligger nøglen til det at være særligt intelligent både i den måde disse individer perciperer deres omverden på, i de konstituerende dele af deres personlighed samt i deres virksomhed og rettethed.

I virkeligheden er her ikke blot en debat om den ene eller den anden vinkel at anskue intelligensfænomenet fra, men også en debat om selve bevidsthedens indhold og et dilemma omkring det at være særligt intelligent som liggende i dele af det, der konstituerer et menneske; med denne helhedstænkning opstår som nævnt faren for en begrebsopløsning, og det er derfor spørgsmålet, om der måske er tale om ikke bare intelligensen sat i et nyt lys, men om intelligensen som et helt nyt begreb.

Det er imidlertid vigtigt at opnå en yderligere afklaring omkring intelligensfænomenet, da det har stor betydning for og indflydelse på tankegangen i især den vestlige verden; det må betragtes som yderst problematisk, at man både baserer uddannelse og sorterer mennesker på baggrund af et billede af det at være intelligent, som måske er utilstrækkeligt. Der er et vist dilemma i den i dag voldsomme udbredelse af intelligenstestning og -tænkning, når man egentlig ikke er fuldt ud klar over, hvad begrebet indebærer; Desuden har disse traditionelle intelligensteorier en formentlig en stor indflydelse på den vestlige verdens befolknings intelligensopfattelse generelt – det

fremgår jo, som nævnt, fx af interviewpersonernes beskrivelser, at selv de, trods det, at de har førstehåndserfaring med intelligensfænomenet, alligevel kan overse deres egne oplevelser og falde tilbage på de gængse forklaringer om logisk-matematiske evner, problemløsningsadfærd og hurtige processorer – der er altså stor uoverensstemmelse mellem deres selvberetninger og de kulturelle overleveringer omkring intelligensens natur, som de tydeligvis er påvirkede af.

Samtidig er det også problematisk, at individer som muligvis besidder noget særligt og dermed måske kan yde noget specielt i verden ikke kan opnå anerkendelse for deres evner, når fx teorier som Howard Gardners vinder indpas, og det at være højt intelligent reduceres til at have et særligt talent indenfor fx det logisk-matematiske område, og disse individer dermed reduceres til egentlig bare at have et snævert talent på lige fod med alle andre pga. denne ”vi-er-alle-sammen-intelligente”-tænkning. Det er klart, at det at være særligt intelligent er et omtåleligt område, hvilket også fremgår af interviewpersonernes beskrivelser, og at der er noget trygheds-skabende ved Howard Gardners teori og muligheden for at læne sig tilbage og sige at: vi er alle sammen intelligente på hver vores måde, men det bør ikke stå i vejen for udforskningen af intelligensens natur og den mulige anvendelse af disse særlige individers evner.

Referencer

- Bertelsen, P. (1994), Kernen i det Menneskelige Tilværelsesprojekt er Rettethed mod Rettetheden, p. 158-218 i Neumann, A. (red.) (1994), *Det Særligt Menneskelige*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Binet, A. & Simon T. (1916), The Development of Intelligence in the Child, p. 13-16 i Dennis W. & Dennis M.W (1976), *The Intellectually Gifted – An overview*, New York: Grune & Stratton.
- Eysenck, H.J. (1967), Intelligence Assessment: a Theoretical and Experimental Approach fra British Journal of Experimental Psychology 37, pp. 81-98 i Butcher & Lomax (1972), *Readings in Human Intelligence*, Suffolk: Methuen & Co. Ltd., p. 20-39
- Ezarik, M.M. (2001), Explore Your Smarts with Multiple IQ's, *Career World*, nov.-dec. 2001, USA: Weekly Reader Corp.
- Galton F. (1869), Hereditary Genius, kap. 3: The Classification af Men According to Their Natural Gifts, p. 1-12 i Dennis W. & Dennis M.W (1976), *The Intellectually Gifted – An overview*, New York: Grune & Stratton.
- Gardner, H. (1983/1993), *Frames of Mind – The Theory of Multiple Intelligences*, London: Fontana Press.
- Gardner, H. (1999), *Intelligence Reframed – Multiple Intelligences for the 21st century*, New York: Basic Books.
- Gibson J.J. & Gibson E.J. (1955a), Perceptual Learning: Differentiation or Enrichment?, *Psychological Review*, vol 62, No. 1, 1955, p. 32-41, USA: American Psychological Association.
- Gibson J.J. & Gibson E.J. (1955b), What is Learned in Perceptual Learning? A Reply to Professor Postman, *Psychological Review*, vol 62, No. 1, 1955, p. 32-41, USA: American Psychological Association.
- Gleitman, H., Fridlund, A. & Reisberg, D. (1999), *Psychology*, fifth edition, New York: W.W. Norton & Co.
- Goleman, D. (1996), *Emotional Intelligence – Why it can matter more than IQ*, USA: Bantam Books.
- Howe, M.J.A. (1990), Does Intelligence Exist?, *The Psychologist*, November 1990, p. 490-493, England: The British Psychological Society.
- Leontjev, A.N. (1977/2002), *Virksomhed, Bevidsthed, Personlighed*, København: Hans Reitzels Forlag.

- Scarr, S. & Carter-Salzman, L. (1982), Genetics and Intelligence, p. 792-896 i Sternberg (ed.) *Handbook of Human Intelligence*, USA: Cambridge University Press.
- Schlinger, H.D. (2003), The Myth of Intelligence, *The Psychological Record*, Winter 2003, Ohio: Kenyon College.
- Spearman, C. (1904), "General Intelligence": Objectively Determined and Measured, *American Journal of Psychology*, vol. 115 p. 33-57 i Wiseman, S. (ed.) (1967), *Intelligence and Ability – Selected Readings*, Suffolk: Penguin Books.
- Spearman, C. (1927), The Doctrine of Two Factors, kap. 6 i *The Abilities of Man*, p. 58-68 i Wiseman, S. (ed.) (1967), *Intelligence and Ability – Selected Readings*, Suffolk: Penguin Books.
- Sternberg, R.J. (ed.) (1986), *Advances in the Psychology of Human Intelligence*, Volume 1 (1982), Volume 2 (1984) & Volume 3 (1986), New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Sternberg, R.J. (1990), *Metaphors of Mind – Conceptions of the Nature of Intelligence*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Stott, D.H. (1960), Interaction of Heredity and Environment in Regard to "Measured Intelligence" fra *British Journal of Experimental Psychology* 40, pp. 95-102 i Butcher & Lomax (1972), *Readings in Human Intelligence*, Suffolk: Methuen & Co. Ltd., p. 239-248.
- Teasdale, T.W. & Owen, D.R. (1984), Heredity and Familial Environment in Intelligence and Educational Level i Teasdale, T.W. (1985), *Familial influences in Social Class, Educational Level and Intelligence*, Malmö: CWK Gleerup.
- Terman, L.M. & Oden, M.H. (1959), The Terman Study of Intellectually Gifted Children p. 51-67 i Dennis W. & Dennis M.W (1976), *The Intellectually Gifted – An overview*, New York: Grune & Stratton.
- Willingham, D.T. (2004), Reframing the Mind: Howard Gardner Became a Hero Among Educators Simply by Redefining Talents as "Intelligences" i *Education Next, Summer 2004*, Stanford: Hoover Institution Press.
- Zahavi, D. (2001), *Husserls Fænomenologi*, Danmark: Filosofi, Gyldendal.
- Zohar, D. & Marshall, I. (2000), *Spirituel Intelligens – Den Ultimative Intelligens*, København: Ashehoug.

Websider:

www.mensa.dk

Litteraturopgivelser

- Bertelsen, P. (1994), Kernen i det Menneskelige Tilværelsesprojekt er Rettethed mod Rettetheden, p. 158-218 i Neumann, A. (red.) (1994), *Det Særligt Menneskelige*, København: Hans Reitzels Forlag
(44 normalsider)
- Binet, A. & Simon T. (1916), The Development of Intelligence in the Child, p. 13-16 i Dennis W. & Dennis M.W (1976), *The Intellectually Gifted – An overview*, New York: Grune & Stratton
(4 normalsider)
- Broadbent, D.E. (1966), The Well Ordered Mind fra American Educational Research Journal 3, pp. 281-295 i Butcher & Lomax (1972), *Readings in Human Intelligence*, Suffolk: Methuen & Co. ltd., p. 193-209
(19 normalsider)
- Eysenck, H.J. (1967), Intelligence Assessment: a Theoretical and Experimental Approach fra British Journal of Experimental Psychology 37, pp. 81-98 i Butcher & Lomax (1972), *Readings in Human Intelligence*, Suffolk: Methuen & Co. ltd., p. 20-39
(24 normalsider)
- Galton F. (1869), Hereditary Genius, kap. 3: The Classification af Men According to Their Natural Gifts, p. 1-12 i Dennis W. & Dennis M.W (1976), *The Intellectually Gifted – An overview*, New York: Grune & Stratton.
(11 normalsider)
- Gardner, H. (1983/1993), *Frames of Mind – The Theory of Multiple Intelligences*, London: Fontana Press, kap. 4, 5, 6, 7, 8, 9 & 10
(189 normalsider)
- Gardner, H. (1999), *Intelligence Reframed – Multiple Intelligences for the 21st century*, New York: Basic Books, kap 2, 3, 4, 5, 6 & 7
(92 normalsider)
- Gibson J.J. & Gibson E.J. (1955a), Perceptual Learning: Differentiation or Enrichment?, *Psychological Review*, vol 62, No. 1, 1955, p. 32-41, USA: APA
(11 normalsider)
- Gibson J.J. & Gibson E.J. (1955b), What is Learned in Perceptual Learning? A Reply to Professor Postman, *Psychological Review*, vol 62, No. 1, 1955, p. 32-41, USA: American Psychological Association
(5 normalsider)
- Goleman, D. (1996), *Emotional Intelligence – Why it can matter more than IQ*, USA: Bantam Books, p. 35-108
(80 normalsider)
- Husserl, E. (1907/1997), *Fænomenologiens Idé*, København: Hans Reitzels Forlag, p. 7-67
(34 normalsider)
- Husserl, E. (1929/1999), *Cartesianske Meditationer*, København: Hans Reitzels Forlag, p. 44-78
(25 normalsider)
- Leontjev, A.N. (1977/2002), *Virksomhed, Bevidsthed, Personlighed*, København: Hans Reitzels Forlag, p. 7-192
(120 normalsider)

- Matarazzo, J.D. (1939/1972), *Wechsler's Measurement and Appraisal of Adult Intelligence*, 5th edition, Baltimore: the Williams & Wilkins Company, kap 1,2 & 3
(98 normalsider)
- Scarr, S. & Carter-Salzman, L. (1982), Genetics and Intelligence, p. 792-896 i Sternberg (ed.) *Handbook of Human Intelligence*, USA: Cambridge University Press
(86 normalsider)
- Spearman, C. (1904), "General Intelligence": Objectively Determined and Measured, *American Journal of Psychology*, vol. 115 p. 33-57 i Wiseman, S. (ed.) (1967), *Intelligence and Ability – Selected Readings*, Suffolk: Penguin Books (23 normalsider)
- Spearman, C. (1923), *The Nature of "Intelligence" and the Principles of Cognition*, London: MacMillan and co., limited, kap. 1, 2, 16, 17 & 18 (67 normalsider)
- Spearman, C. (1927), The Doctrine of Two Factors, kap. 6 i *The Abilities of Man*, p. 58-68 i Wiseman, S. (ed.) (1967), *Intelligence and Ability – Selected Readings*, Suffolk: Penguin Books. (10 normalsider)
- Sternberg, R.J. (1985), *Beyond IQ – a Triarchic Theory of Human Intelligence*, Cambridge: Cambridge University Press, kap. 9, 10 & 11 (57 normalsider)
- Sternberg, R. J. (1990), *Metaphors of Mind – Conceptions of the Nature of Intelligence*, Cambridge: Cambridge University Press, kap 1, 2, 3, 4, 11 & 12 (108 normalsider)
- Stott, D.H. (1960), Interaction of Heredity and Environment in Regard to "Measured Intelligence" fra *British Journal of Experimental Psychology* 40, pp. 95-102 i Butcher & Lomax (1972), *Readings in Human Intelligence*, Suffolk: Methuen & Co. ltd., p. 239-248 (11 normalsider)
- Teasdale, T.W. & Owen, D.R. (1984), Heredity and Familial Environment in Intelligence and Educational Level i Teasdale, T.W. (1985), *Familial influences in Social Class, Educational Level and Intelligence*, Malmö: CWK Gleerup (5 normalsider)
- Terman, L.M. & Oden, M.H. (1959), The Terman Study of Intellectually Gifted Children p. 51-67 i Dennis W. & Dennis M.W (1976), *The Intellectually Gifted – An overview*, New York: Grune & Stratton (16 normalsider)
- Willingham, D.T. (2004), Reframing the Mind: Howard Gardner Became a Hero Among Educators Simply by Redefining Talents as "Intelligences" i *Education Next, Summer 2004*, Stanford: Hoover Institution Press (7 normalsider)
- Zahavi, D. (2001), *Husserls Fænomenologi*, Danmark: Filosofi, Gyldendal, p. 9-68 & p. 160-211 (59 normalsider)

Ialt:

1205 normalsider